

Ἁγία Γεθσημανή

Ἁγία Γεθσημανή

Περίληπτική παρουσίαση

Τὸ ὄνομα Γεθσημανή παράγεται ἀπὸ τὰς Ἑβραϊκὰς λέξεις Γκάτ-Σέμεν, αἱ ὁποῖαι σημαίνουν ἐλαιοτριβεῖον. Ὁ χεῖμαρρος, εἰς βάθος τοῦ ὁποίου τοποθετεῖται ἡ Γεθσημανή, ὀνομάζεται «Χεῖμαρρος τῶν Κέδρων» ὅπου εἰς τὰς χριστιανικὰς παραδόσεις συνδέεται μὲ τὸν τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον θὰ λάβῃ χώρα ἡ τελευταία θεϊκὴ κρίσις. Μία ἄλλη ὀνομασία τοῦ χεῖμαρρου εἶναι γνωστὴ ὡς «Κοιλιάδα τοῦ Ἰωσσαφάτ». Τὸ ὄνομα Ἰωσσαφάτ προέρχεται ἀπὸ τὰς ἑβραϊκὰς λέξεις Γιαχβὲ – Σαφὸτ, αἱ ὁποῖαι σημαίνουν: «ὁ θεὸς κρίνει», ὡς τοπωνύμιον ἀπὸ τὸν προφῆτην Ἰωὴλ 3,2.

Συμφώνως πρὸς τὴν Καινὴν Διαθήκην ἀπὸ τὴν Γεθσημανὴν ἤρχισε ὁ δρόμος τοῦ μαρτυρίου τοῦ Χριστοῦ (Ματθ.26,36, Μάρκ.14,32, Λουκ.22,39, Ἰωάν.18). Εἰς τὴν Γεθσημανὴν ἐπροσευχήθη ὁ Χριστὸς πρὶν τὸ πάθος Του, ἐκεῖ ἐδέχθη τὸ φίλημα τῆς προδοσίας τοῦ Ἰούδα καὶ ἐκεῖ συνελήφθη ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Πιλάτου, τοῦ ὄχλου καὶ τῶν ὑπηρετῶν τῶν Φαρισαίων. Ἦδη ἀπὸ τὸν 4ον μ.Χ. αἰῶνα, τὰ γεγονότα αὐτὰ τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐταυτίσθησαν τοπογραφικῶς καὶ οἱ χώροι τοὺς ἀνεδείχθησαν ὡς ἱερὰ καὶ λατρευτικὰ Χριστιανικὰ Προσκυνήματα.

Ἡ Γεθσημανὴ δὲν συνδέεται μόνον μὲ τὴν ἀγωνίαν καὶ τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν Ταφὴν τῆς Παρθένου Μαρίας. Ὁ καθορισμὸς τοῦ Τάφου τῆς Παναγίας ἀνάγεται εἰς τὸ μέσον τοῦ 1ου αἰῶνος. Τὴν ἰδίαν σχεδὸν ἐποχὴν ἐκτίσθη ἡ πρώτη Ἐκκλησία τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, πιθανῶς εἰς τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος Μαρκιανοῦ, τὸ 450-457 μ.Χ. καὶ τοῦ πρώτου Πατριάρχου τῆς Ἱερουσαλὴμ Ἰουβενάλιου.

Τὸ πάνσεπτον καὶ θεομητορικὸν μνημα ἐν Γεθσημανῇ

Εἰς τὰς καρδίας τῶν πιστῶν τέκνων τῆς Ὀρθοδοξίας πάλλει ὁ σεβασμὸς καὶ ἡ εὐλάβεια ἢ ὀφειλομένη πρὸς τὴν πάναγνον Μητέρα τοῦ θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Διὸ καὶ ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ἡ ὀρθόδοξος τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἐτίμησε τὴν θεομήτορα καὶ τιμᾶ δεόντως, ἡ δὲ μήτηρ τῶν Ἐκκλησιῶν κατέχει ὡς πολυτιμώτατον μαργαρίτη εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς τὸν θειότατον καὶ ἀγιώτατον Τάφον αὐτῆς μετὰ τῶν ἄλλων πανσέπτων καὶ θεοτιμῆτων Τόπων τῆς Χριστιανοσύνης καὶ ὡς ἀτίμητον θησαύρισμα διακρατεῖ ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ αὐτὸν καὶ διαφυλάττει. Ἐπ’ αὐτοῦ δὲ ἀπὸ ἀρχαιοτάτων ἐτῶν ἀνηγέρθη σταυροειδῆς ναὸς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὁποίου ὑψοῦται σεμνὸν καὶ ἀπέριπτον κουβούκλιον τοῦ θεομητορικοῦ καὶ πανσέπτου Μνημάτος ἐν ᾧ οἱ Ἱεροὶ Ἀπόστολοι ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς μετρίως φερόμενοι καὶ κηδεύσαντες πιστῶς ἐκ τῆς Ἁγίας Σιῶν ἐνεταφίασαν τὸ πανάχραντον τῆς Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας σῶμα ἐν Γεθσημανῇ τῷ χωρίῳ.

Ὁ πάνσεπτος οὗτος Ναὸς τῆς Θεοτόκου εὐρίσκεται ἐν Γεθσημανῇ καὶ ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ἰωσαφάτ ἢ χειμάρρῳ τῶν Κέδρων, μεταξὺ τοῦ λόφου Μωρία καὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν, ἐγγὺς τοῦ τόπου τοῦ λιθοβολισμοῦ τοῦ Πρωτομάρτυρος καὶ Ἀρχιδιακόνου Στεφάνου καὶ τοῦ τόπου τῆς προσευχῆς τοῦ Κυρίου, ἐν ᾧ συνελήφθη καὶ ἐπροδόθη ὑπὸ τοῦ Ἰούδα. Κατερχόμενος τις διὰ κλίμακος τεσσαράκοντα καὶ ὀκτὼ βαθμίδων εὐρίσκεται ἐν ὑπογείῳ Ναῶ σταυροειδεῖ καὶ ὑπενθυμίζοντι ἀρχαίαν κατακόμβην, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὁποίου ὀρθοῦται ὁ θεομητορικὸς Τάφος λελαξευμένος ἐντὸς μονολίθου βράχου καὶ περιβαλλόμενος ὑπὸ κουβουκλίου ἔχοντος δυὸ εἰσόδους, ἐκ δυσμῶν καὶ βορρᾶ, ὀδηγούσας πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ τὸν εὐλαβῆ προσκυνητὴν. Τὸ σεμνὸν τοῦτο καὶ σεβάσιμον ἱερὸν προσκύνημα, ἀνεγερθὲν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς παλαιᾶς ἀρχαιότητος, ἐφ' οὗ θέματος καὶ θὰ ἀσχοληθῶμεν κατωτέρω, ὑπενθυμίζει τὰς κατακόμβας τῆς διωκομένης Ἐκκλησίας τῶν μαρτύρων τῆς πίστεως καὶ διὰ μέσου τῶν αἰῶνων μᾶλλον διετηρήθη ἀνέπαφον, ἐκτὸς τῶν ἐλαχίστων ἀνακαινίσεων καὶ μεταβολῶν, ἃς ὑπέστη ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων τῷ 1130. Τὸ Ἱερὸν αὐτὸ προσκύνημα εὐρίσκεται ὑπὸ τὴν κυριότητα τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων Ἀγιοταφίτων, ἐν αὐτῷ δὲ καθημερινῶς τελεῖται ἡ θεία Λειτουργία ἐντὸς τοῦ Ἱεροῦ Κουβουκλίου τοῦ Τάφου τῆς Θεομήτορος, κατὰ δὲ τὴν παραμονὴν τῆς θεομητορικῆς ἑορτῆς (14 Αὐγούστου) πρωτοστατοῦντος τοῦ Ἑλληνορθοδόξου ἡμῶν Πατριάρχου τελεῖται ἡ ἀκολουθία τοῦ ἐπιταφίου τῆς Θεοτόκου, ψαλλομένων καὶ τῶν ἐγκωμίων Αὐτῆς, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ὑπὸ τῶν ἀγίων Ἀποστόλων κηδεύσεως τοῦ παναχράντου θεομητορικοῦ σώματος..... Λίαν ἐνδιαφέρουσαι ὅμως τυγχάνουσιν αἱ διιστάμεναι γνώμαι περὶ τοῦ κτήτορος τῆς ἐπὶ τοῦ πανσέπτου καὶ θεομητορικοῦ Τάφου ἰδρυθείσης περικαλλοῦς ἐκκλησίας καθ' ὅτι ἀνάγονται αὗται εἰς ἐκκλησιαστικὸν ἱστορικὸν συγγραφεῖς τῆς ἀρχαιότητος. Καὶ ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν αἱ γνώμαι τῶν τὲ συγχρόνων ἀρχαιολόγων καὶ τῶν παλαιότερων, περὶ τῆς ἀρχικῆς προελεύσεως τῆς ἐν λόγῳ ἐκκλησίας, διχάζονται ἄχρι τῆς σήμερον. Καὶ τινὲς μὲν ἐξ αὐτῶν ἐπιδέχονται τὰς ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ Βατικανοῦ πληροφορίας, ὡς καὶ τὰς τοῦ νικηφόρου Καλλίστου, καθ' ἃς καὶ ἐπὶ τοῦ Τάφου τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐκκλησία ἀνάγεται εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἕτεροι δὲ ἀνάγουσιν ταύτην εἰς τοὺς μετὰ αὐτῶν χρόνους, ἄχρι τοῦ αὐτοκράτορος Μαρκιανοῦ (450-457). Ἐφεξῆς δ' ἐκθέτομεν τὰ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἱστορικὰ δεδομένα, ἐξ ὧν καὶ θὰ ἐξάγομεν τὰ συμπεράσματα ἡμῶν.

Ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἱστορικοῦ συγγραφέως τοῦ ΙΔ' αἰῶνος Νικηφόρου Καλλίστου – Ξανθοπούλου συμφραζομένων διαπιστοῦται ἀπόλυτος συμφωνία αὐτοῦ μετὰ τοῦ ἐν τῷ Βατικανῷ Βυζαντινοῦ χειρογράφου τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, καθ' ὃ ὁ κτήτωρ καὶ ἐπὶ τοῦ θεομητορικοῦ Τάφου ναοῦ τυγχάνει ὁ μέγας Κωνσταντῖνος, περὶ τούτου δὲ λέγει τὰ ἐξῆς «Ὑπερφυῆ δὲ τίνα ἕτερον ἐν τῷ χωρίῳ Γεθσημανῆ ναῶν τῇ Θεοτόκῳ ἐγείρει, ἕωδον θυσιαστηρίου τὸν ζωηφόρον ἐκείνης τάφον ἀσφαλῶς περιστείλασα. Κατωφεροῦς δ' ὄντος τοῦ τόπου ἀναβαθμοὺς ἐκ μαρμάρων ποιησαμένη τὸν βουλόμενον ἐκ τῆς ἀγίας πόλεως πρὸς ἀνατολὰς κατάγει». Καὶ ἀλλαχοῦ λέγει «Πολλὰς δὲ καὶ ἄλλας ἐκκλησίας τοῖς ἀγίοις ἐκείνοις τόποις κατασκευάσασα οὖσας ὑπὲρ τριάκοντα, ἡ θεοφιλῆς βασιλὶς Ἑλένη, πρὸς τὸν φίλον ταύτης υἱὸν ἐπανέστρεψε, τοῖς ἐσπερίοις μετὰ τὴν Σύνοδον διάγοντα μέρεσιν».

Ἄξιον ἰδιαιτέρας ἐξάρσεως τυγχάνει τὸ γεγονὸς, ὅτι τόσοι αἱ ἄνω εἰδήσεις τοῦ Νικηφόρου Καλλίστου, ὅσο καὶ αἱ τοῦ Βατικάνειου καταλόγου, περὶ Γεθσημανῆς, ὅτι ἡ περὶ τοῦ Τάφου τῆς Θεοτόκου ἐκκλησία τυγχάνει ἔργον τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἐλέγχονται ἀνακριβεῖς ὑπὸ πλείστων νεωτέρων Παλαιστινολόγων, ὡς προεῖρηται, καθ' ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἐκκλησιαστικοὶ ἱστορικοὶ συγγραφεῖς τοῦ Δ' αἰῶνος, Εὐσέβιος, Σωκράτης καὶ Σωζόμενος, οὐδεμίαν μνεῖαν ποιοῦνται περὶ

άνεγερθείσης έν Γεθσημανῆ, έκκλησίας έπί τοῦ Τάφου τῆς Θεοτόκου, ὅπερ καθ' ἡμᾶς εὐσταθεῖ. Κατὰ ταῦτα, τὸν χρόνον τῆς ίδρύσεως τῆς έπί τοῦ Τάφου τῆς Θεομήτορος περικαλλοῦς έκκλησίας θὰ πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν οὐχὶ πρὸ τοῦ 339, ὅτε καὶ ἀπέθανε ὁ μηδεμίαν μνείαν ποιούμενος ιστορικὸς Εὐσεβίος, ἡ εἶδησις τοῦ ὁποίου πολὺ θὰ ἐβάρυνεν λόγῳ τῆς ἀρχαιότητος, αὐτοῦ, εἰς πιστοποιήσιν καὶ βεβαίωσιν ένδὸς τοιούτου γεγονότος, σχέσιν ἄμεσον ἔχοντος μὲ τὴν ἐποχὴν καὶ τὰ ἔργα τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, διὰ τοὺς μεταγενεστεροὺς αὐτοῦ. Ἐξ ἄλλου ἢ έπί τοῦ θέματος τούτου παρατηρουμένη σιωπὴ τοῦ Εὐσεβίου οὐδέποτε θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκληθῆ ὡς ἀδιαφορία καθ' ὅσον οὗτος ὀμιλεῖ καὶ δι' ἄλλα ἔργα τῆς βασιλομήτορος ἀγίας Ἐλένης συντελεσθέντα έν Παλαιστίνῃ, έκτὸς τῆς έπί τοῦ Ἁγίου τάφου βασιλικῆς, έν Ἱεροσολύμοις, καὶ τῆς έπί τοῦ Ἁγίου Σπηλαίου, έν Βηθλεέμ. Ἀποκλείεται ὅθεν, ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ὡς ίδρυτῆς τῆς έν Γεθσημανῆ έκκλησίας τῆς Θεοτόκου, κατὰ τὴν σιωπὴν τοῦ Εὐσεβίου.

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω, ἀνάγκη, ὅπως ἀλλαχοῦ ἀναζητήσωμεν τὰ ιστορικὰ δεδομένα, ἅτινα θὰ ρίψωσιν ἄπλετον φῶς έπί τοῦ θέματος τούτου καὶ θὰ δώσωσιν θετικὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ ἐρώτημα, πότε καὶ ὑπὸ τίνος ίδρύθη ὁ Ναὸς τῆς Θεοτόκου έν Γεθσημανῆ. Οὕτω ἡ πρώτη καὶ ἀρχαιότερα πληροφορία περὶ τούτου εὐρίσκεται έν τῷ Β' Ἐγκωμιαστικῷ Λόγῳ τοῦ ἱεροῦ Δαμασκηνοῦ πρὸς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον έν τῇ Κοιμήσει Αὐτῆς, ἐξ οὗ θὰ προσδιορισθῆ, κατὰ προσέγγισιν, τὸ χρονικὸν διάστημα, έντὸς τοῦ ὁποίου ἀνηγέρθη τὸ πρῶτον ἡ έκκλησία τῆς Θεοτόκου έν Γεθσημανῆ, ὡς καὶ ὁ κτήτωρ αὐτῆς. Ἐν τῷ εἰρημένῳ Ἐγκωμιαστικῷ Λόγῳ αὐτοῦ, ὁ ἱερὸς Δαμασκηνὸς ἀντλεῖ ἐκ τῆς λεγομένης «Εὐθυμιακῆς ιστορίας», ἵνα πιστοποιήσῃ καὶ βεβαιώσῃ τὰ περὶ τῆς ταφῆς καὶ μεταστάσεως τῆς Θεοτόκου, περὶ ᾧ λέγει τὰ ἐξῆς: Μετακαλεσάμενοι (δηλ. ὁ αὐτοκράτωρ Μαρκιανὸς καὶ ἡ Πουλχερία) Ἰουβενάλιον τὸν Ἱεροσολύμων Ἐπίσκοπον, καὶ τοὺς ἀπὸ Παλαιστίνης ἐπισκόπους τότε έν τῇ βασιλευούσῃ ἐνδημοῦντας πόλει διὰ τὴν έν Χαλκηδόνι γενομένην σύνοδον, λέγουσιν αὐτοῖς: «Ἀκούομεν εἶναι έν Ἱεροσολύμοις τὴν πρώτην καὶ ἐξαίρετον τῆς Παναγίας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας Ἐκκλησίαν έν χωρίῳ καλουμένῳ Γεθσημανῆ ἔνθα τὸ ζωηρὸν αὐτῆς σῶμα κατετέθη έν σορῷ. Βουλόμεθα τοίνυν τοῦτο τὸ λείψανον ἀναγαγεῖν ἐνταῦθα εἰς φυλακτήριον τῆς βασιλευούσης ταύτης πόλεως». Ὑπολαβὼν δὲ Ἰουβενάλιος ἀπεκρίθη: «Τῇ μὲν ἀγία καὶ θεοπνεύστῳ Γραφῇ οὐκ ἐμφέρεται τὰ κατὰ τὴν τελευταίαν τῆς ἀγίας Θεοτόκου Μαρίας, ἐξ ἀρχαίας δὲ καὶ ἀληθεστάτης παραδόσεως παρειλήφραμεν, ὅτι έν τῷ καιρῷ τῆς ἐνδόξου Κοιμήσεως αὐτῆς, οἱ μὲν ἄλλοι σύμπαντες ἀπόστολοι ... έν καιροῦ ροπή μετάρσιοι συνήχθησαν εἰς Ἱεροσόλυμα ... τὸ δὲ θεοδόχον αὐτῆς σῶμα μετ' ἀγγελικῆς καὶ ἀποστολικῆς ὑμνωδίας παυσαμένης παρόντες οἱ ἀπόστολοι ένδὸς αὐτοῖς ἀπολειφθέντος θωμᾶ, καὶ μετὰ τὴν Τρίτην ἡμέραν ἐλθόντες, καὶ τὸ θεοδόχον σῶμα προσκυνῆσαι βουληθέντος, ἠνοιξαν τὴν σωρόν. Καὶ τὸ σῶμα αὐτῆς τὸ πανύμνητον οὐδαμῶς εὐρεῖν ἠδυνήθησαν, μόνα δὲ αὐτῆς τὰ ἐντάφια κείμενα εὐρόντες... ἠσφαλίσαντο τὴν σωρόν». Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται, καὶ ὅπερ εἶναι ἠλίου φαεινότερον, ὅτι ἕτερος τις θὰ πρέπει νὰ εἶναι ὁ κτήτωρ τῆς έν Γεθσημανῆ έκκλησίας τῆς Θεομήτορος, ὅστις ἀμφιβόλως, θὰ ἤκμασε πρὸ τῶν αὐτοκρατόρων Μαρκιανοῦ καὶ Πουλχερίας, διότι ἐὰν οὗτοι ἦσαν οἱ κτήτορες, δὲν θὰ ἔλεγον: «Ἀκούομεν εἶναι έν Ἱεροσολύμοις», ὅπερ καὶ προδίδει αὐτοῦ ὡς μὴ γενομένους κτήτορας αὐτῆς. Κατὰ ταῦτα, τὸν κτήτορα καὶ ίδρυτὴν τῆς έν λόγῳ έκκλησίας έν Γεθσημανῆ θὰ πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν εἰς τὸ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 339 καὶ 450 χρονικὸν διάστημα, ἥτοι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Εὐσεβίου, ὡς προελέχθη, καὶ πρὸ τοῦ Μαρκιανοῦ (450-457).

Οὕτω, σπουδαίως συμβάλλει εἰς τὸν ἀκριβέστερον καθορισμὸν τῆς ζητουμένης

χρονολογίας τὸ ἐξαγόμενον ἱστορικὸν δεδομένον ἐκ τοῦ Λόγου τοῦ ἁγίου Ἱερωνύμου εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου κατὰ τοῦτον τὸν Λόγον, λεχθέντα κατὰ τὸ ἔτος 386, ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ τῆς ἁγίας Παύλας, μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων δείκνυται ὁ τάφος αὐτῆς (τῆς Θεομήτορος) ἐν μέσῳ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἰωσαφάτ, κειμένης μεταξὺ Σιών καὶ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν. «Σὺ δέ, ὦ Παύλα, εἶδες τὸν τόπον, ἐν ᾧ πρὸς τιμὴν αὐτῆς ἔκτισαν Ἐκκλησίαν δι' ὠραίων λίθων. Πάντες κηρύττουσιν (ἐν Ἱερουσαλήμ), ὅτι ἡ Μαρία ἐτάφη ἐν αὐτῇ, ἀλλὰ τὸ μαυσωλεῖον αὐτῆς εἶναι κενόν».